

FORMULARZ KWERENDY INSTYTUCJI MUZEALNYCH

Projekt „Muzea w polskiej kulturze pamięci (do 1918 r.): wczesne instytucje muzealne wobec muzeologii cyfrowej”

finansowany ze środków Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego
w Ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki 2015.

INFORMACJE OGÓLNE:

Lokalizacja: Miejscowość/ Region / Kraj

Warszawa / Gubernia Warszawska / Mazowsze

Tytuł/pełna nazwa instytucji:

Muzeum Zakładu Mineralogii i Geologii Politechniki

Typ instytucji: muzeum publiczne, zbiory muzealne instytucji lub organizacji (biblioteka, towarzystwo naukowe), kolekcja prywatna

muzeum uczelniane, szkolne [uczelnie, szkoły]

Opis instytucji/skrócony (wg wzoru: typ instytucji, charakter zbiorów):

Muzeum Zakładu Mineralogii i Geologii Politechniki powstało prawdopodobnie ok. 1901 roku, po wzniesieniu Gmachu Głównego i przeniesieniu tam zajęć dydaktycznych. Zbiory miały najprawdopodobniej charakter dydaktyczny, jednak obejmowały również zbiór minerałów Tytusa Chałubińskiego (ok. 3 000 szt.), mający wartość muzealną. Po 1915 roku najważniejsze eksponaty muzealne zostały wywiezione do Rosji. Nieliczne spośród nich wrócił na mocy postanowień traktatu ryskiego (1921).

Daty działalności / zakres czasowy:

1898 – założenie Instytutu Politechnicznego im. Cara Mikołaja II w Warszawie
1914 – zamknięcie i ewakuacja Instytutu
1915 – założenie Politechniki Warszawskiej
1915/1916 – wykłady mineralogii i geologii, uporządkowanie zbiorów geologicznych
1939 – zamknięcie Politechniki Warszawskiej
1942 – założenie Państwowej Wyższej Szkoły Technicznej
1945 – przekształcenie PWST na Politechnikę Warszawską

Dostępność

--

Typ relacji instytucji wobec pamięci

--

Rodzaj pamięci

narodowościowa rosyjska, polska; lokalna

Obszar pamięci/ nośnik pamięci/ rodzaj zbiorów

Obszar miejsca: terytorium i jego przyroda

DANE INSTYTUCJI :

	OBECNIE	DAWNIEJ
ADRES / SIEDZIBA DANE ADMINISTRACYJNE – województwo/powiat/gmin a/ulica/ nr działki, zmiany siedzib (daty); REGION HISTORYCZNY	xxx	po 1901: Instytut Politechniczny im. Cara Mikołaja II, gmach główny, róg ul. Noakowskiego i ul. 6-ego Sierpnia, ob. Plac Politechniki 1 1915: Zakład Mineralogiczny i Geologiczny Politechniki Warszawskiej
DANE KONTAKTOWE TELEFON / EMAIL/ WWW	xxx	xxx
GODZINY OTWARCIA	xxx	brak danych
DYREKTORZY	xxx	xxx
ZARZĄDCA	xxx	Instytut Politechniczny im. Cara Mikołaja II
Budynek muzealny (przekształcenia/nowo wybudowany/zaadopt owany)	xxx	adaptacja pomieszczenia w Gmachu Głównym Politechniki

INFORMACJE HISTORYCZNE:

Zmiany w nazwach:

Muzeum geologiczne;

Misja muzeum/ założenia kolekcjonerskie/ cele działalności

brak danych

Zakres terytorialny (zawarty w misji muzeum)

brak danych

Założyciele/ właściciele: osoby lub instytucje (podstawowe dane biograficzne lub krótka charakterystyka)

brak danych

Pracownicy: opiekunowie, dyrektorzy, kustosze, muzeolodzy (podstawowe dane biograficzne, ważniejsze osiągnięcia)

brak danych

Organizacje związane z muzeum oraz działające przy muzeum (krótka charakterystyka, najważniejsze postaci, historia, datowanie)

brak danych

Kalendarium (historia instytucji)

Zbiory mineralogiczne gromadzone były w Zakładzie Mineralogicznym przy Instytucie Politechnicznym im. Cara Mikołaja II i określone mianem „Muzeum geologicznego”. Muzeum znajdowało się w gmachu głównym Politechniki. Ok. 1915 sala muzealna została przekształcona na dziekanat Miernictwa i Chemii oraz Muzeum Drogowe.

W zbiorach Muzeum geologicznego znajdowały się m.in. zbiór skał m.in. osadowych i metamorficznych, preparaty mikroskopowe, modele geologiczne wyk. prof. Albin Heim z Zurychu. W 1915 roku najcenniejsze okazy zostały wywiezione przez Rosjan, jednak na mocy traktatu ryskiego zwrócono 1 185 szt. W pomieszczeniu muzealnych zachowało się ok. 800 szt. okazów z kolekcji Tytusa Chałubińskiego oraz „resztki instrumentarium”.

Po 1915 roku sala muzealna została przekształcona na funkcje administracyjne, wydzielono również Muzeum Drogowe.

ZBIORY

Charakterystyka zbiorów (wraz z danymi ilościowymi)

1926: zbiór skał różnych 1 000 szt.; zbiór skał osadowych i metamorficznych 370 szt.; minerały różnego pochodzenia ok. 2 000 szt.; lokalne zbiory petrograficzne; kolekcja minerałów Tytusa Chałubińskiego (800 szt.); preparaty mikroskopowe 326 szt.; modele geologiczne (reliefy) aut. prof. Albin Heim z Zurychu; model góry Säntis (1:10.000), modele do geologii ogólnej, m.in. wyspa wulkaniczna, potok górski, lodowiec; 1 185 szt. okazów zwróconych z Rosji na mocy traktatu ryskiego;

W zbiorze znajdowała się kolekcja mineralogiczna Tytusa Chałubińskiego, obejmująca ok. 3 000 okazów, zgromadzona przed 1882 rokiem.

Obiekty szczególne (o szczególnym znaczeniu symbolicznym, ważne dla nauki lub sztuki, komentowane, słynne)

model góry Sāntis

Strategia pozyskiwania zbiorów

brak danych

Darczyńcy/Fundatorzy/Sprzedawcy (imiona i nazwiska, charakterystyka przekazanych darów/sprzedanych eksponatów; data)

brak danych

Ekspedycje naukowe organizowane przez muzeum

brak danych

Transfery zbiorów: data, okoliczności, zakres, ostateczna lokalizacja

brak danych

WYSTAWY I DZIAŁALNOŚĆ POPULARYZATORSKA:

Wystawy stałe

1915: „Sala muzealna była zapchana szafami, gablotami i zavalona bezładnie okazami”
(Szkola Politechniczna)

Wystawy czasowe

brak danych

Katalogi zbiorów i wystaw oraz przewodniki

brak danych

Inne publikacje (wydawane przez instytucję)

brak danych

Współpraca instytucjonalna (muzea, uczelnie, towarzystwa, administracja itd.)

brak danych

Zasięg działalności (informacje o miejscu pochodzenia zwiedzających, komentatorów, autorów relacji itd.)

brak danych

Zwiedzający (charakterystyka statystyczna, ważniejsze osobistości)

brak danych

ŹRÓDŁA:

Bibliografia

Chwalewik Edward, 1926. Zbiory polskie : archiwa, biblioteki, gabinety, galerje, muzea i inne zbiory pamiątek przeszłości w ojczyźnie i na obczyźnie. T. 2, N-Ż, Warszawa: J. Mortkowicz, s. 370

Dobrzycki Henryk, 1890. Rzut oka na naukowo-społeczną działalność profesora Tytusa Chałubińskiego, Warszawa: 1890 [Odbitka z "Medycyny" (t. 18 z r. 1890)]

Staniewicz Leon, red., 1925. Politechnika Warszawska 1915-1925 : księga pamiątkowa, Warszawa : [s.n.]

Archiwa / zespoły archiwalne / źródła / inwentarze / księgi gości

Archiwum Politechniki Warszawskiej:

Akta administracyjne Instytutu Politechnicznego, 1905 [j. rosyjski]

<http://bcpw.bg.pw.edu.pl/dlibra/doccontent?id=810>

Archiwum Państwowe w Warszawie:

Zespół: 72/216/0 Instytut Politechniczny Warszawski im. Mikołaja II

Zasoby ikonograficzne (opis, lokalizacja)

XXX

Ciekawe cytaty

„Mineralogiczny zbiór Chałubińskiego ma nader doniosłe, zarówno naukowe, jak i pedagogiczne znaczenie, gdyż stanowi on najzupełniejszy komplet, obejmuje wszelkie typy, a oprócz tego składa się z okazów pięknych, skończonych, co właśnie rzeczonemu zbiorowi nadaje wyjątkową cechę. [...] Nie jest naszym zamiarem wyliczanie białych kruków w tym zbiorze; dość zaznaczyć wysoką jego wartość dla nas i zwrócić uwagę na konieczność opracowania systematycznego dzieła, które by z tym zbiorem wynoszącym po ostatecznym jego uporządkowaniu przeszło 3000 okazów, ogół nasz zapoznać mogło” (Dobrzycki 1890: 7)

„Muzeum Zakładu Mineralogii i Geologii przy Politechnice składa się ze zbioru skał (1.000), preparatów mikroskopowych (326), skał osadowych i metamorficznych (370) i szeregu zbiorów petrograficznych lokalnych. Mineralów różnego pochodzenia posiada około 2.000.

Wielce ucierpiało wskutek wywozu przez Moskali rzeczy najcenniejszych: ze słynnego zbioru T. Chałubińskiego pozostało zaledwie 800 okazów. Wprawdzie obecnie, na mocy traktatu ryskiego, bolszewicy już zwrócili 1.185 okazów, jednakże najcenniejsze zatrzymano. Z rzeczy godnych widzenia Muzeum posiada modele geologiczne (reliefy) roboty prof. Albina Heima z Zurychu, słynny model góry Säntis (1:10.000) i kilka modeli do geologii ogólnej, jak wyspa wulkaniczna, potok górski, lodowiec i t.p.” (Chwalewik 1926: 366-367)

będąc już biegłym botanikiem i chemikiem, zapragnął zostać jeszcze i mineralogiem. Zapytał więc, jaką drogą dojść można najłatwiej do pierwszej podręcznej naukowej kolekcji minerałów i jakie najlepsze istnieją podręczniki do studyjów nad nimi, a w parę miesięcy później z właściwym sobie zapałem zasiadł do nowój dla siebie pracy, której znowu długie poświęcił lata. Nauczył się obcój sobie dotąd krystalografii, a biegłość przedtem nabyta w analizie chemicznój i badaniach dmuchawkowych dzielną mu stała się pomocą przy oznaczaniu przyrody nieznanych mu dotąd ciał kopalnych. Mineralogija stała się teraz istotną jego namiętnością, której odtąd wszelkie wolne poświęcał chwile. A ponieważ gruntowna znajomość tój umiejętności niemożliwą jest bez obszernego zbioru mineralogicznego, gromadził go więc skwapliwie, nie szczędząc na to ogromnych, jak na prywatnego amatora, kosztów. Wszystkie jego teraz zagraniczne wycieczki miały na celu zwiedzanie gabinetów mineralogicznych, zaznajamianie się ze specjalistami i posiadaczami słynniejszych zbiorów, poszukiwanie cennych okazów u pierwszorzędnych handlarzy ciałami kopalnemi, jak niemniej i w kopalniach, czy miejscowościach, słynnych swemi bogactwami mineralnemi. Nie cofał się też nigdy przed wydatkiem doraźnym paruset franków za jeden niewielki, byle rzadki okaz danego minerału. Skromny w swych osobistych potrzebach nie znał miary w zaspokojeniu żądzy swój naukowej. W wędrówce pieszoj po Harcu, z piszącym te słowa odbywanój, za jeden okaz stefanitu dawał właścicielowi w Andreasbergu dwadzieścia frydrychsdorów. Dowiedziawszy się o świeżo odkrytój kopalni nowej odmiany epidotu Knappenwand, w południowo-tyrolskiej dolinie niższego Sulzbachu, za pierwszą sposobnością udał się tam, a zaznajomiwszy z właścicielem kopalni kupił u niego owych nowych epidotów, o kryształach niewidzianej dotąd istotnie wielkości i piękności za półtora tysiąca guldenów. To też tak wspaniałe epidoty Sulzbachskie, jakie się w je go kolekcji znajdują, znaleźć tylko można w cesarskim zbiorze mineralogicznym w Wiedniu i w muzeum narodowem Peszteńskim. Wobec podobnój ofiarności i amatorstwa dziwić się nie można, że zbiór mineralogiczny zapalonego mineraloga zwiększał się i bogacił z każdą jego wycieczką poza granice kraju. Niezmiernie też w tym względzie usługi nieśli mu zamożni a wdzięczni pacjenci o rozległych stosunkach, którzy znając jego zamiłowanie, starali się na swoją rękę zdobywać po świecie osobli- Nr 46. w s z e c h ś w i a t . 731 wości mineralogiczne; by mu je składać w upominku. Tym sposobem w ciągu długich lat szeregu wytworzyła się kolekcja niezmiernie cenna, stanowiąca ulubioną naukową rozrywkę zmarłego, zredukowana przez niego ostatecznie do 3 000 wyborowych okazów. Nie możemy

tu szczegółowo wyliczać zawartych w niej skarbów mineralogicznych i musimy poprzestać na pobieżnej ledwie wzmiance o niektórych, sumiennie wszakże stwierdzić możemy, że znając większą część istniejących obecnie europejskich zbiorów mineralogicznych państwowych czy prywatnych, mało z tych ostatnich znany takich, któreby nie liczbą wprawdzie, ale doborom i rzadkością okazów przewyższały zbiór po zmarłym pozostały. Mieszczą się w nim bowiem takie typy, jakich za drogie nawet pieniądze dziś dostać niepodobna, bo dostarczające ich niegdyś kopalnie, oddawna już nie istnieją. Sam zbiór oddzielnych kryształów różnych gatunków mineralnych, pod względem swój krystalograficznej różnaitości i rzadkości, doskonałego wykończenia i wymiarów, może istotny wzbudzić zachwyt w specyjaliście. Znajdujemy tu wszystkie postaci krystaliczne dyjamentu; większą część form kwarcu, opisanych w klasycznej monografii tego j minerału, skreślonej przez Des Cloizeaux, cale szeregi różnorodnych postaci foremnych si[^]atu ciężkiego, spatu wapiennego, celestynu, siarki, korundu, epidotu, idokrazu, granatu, spatu polnego, topazu, berylu, miki> turmalinu, aksynitu, kasyterytu, siarkowych związków srebra, miedzi, teluru, kryształy autymonitu, złota i srebra rodzimego, oraz wielu innych. Z grup krystalicznych mamy znowu doborowe i rzadko dziś napotykanne okazy spatów ciężkich z Saksonii, Przybraniu, Kremnicy węgierskiej i Felsőbani, liczne białe i niebieskie celestyny z Herregrundu, świetne grupy dyjoptazów, topazów i turmalinów różowych syberyjskich. Wiele gatunków mineralnych, które zwykle w gabinetach spotyka się pod postacią zbitą, lub których dla ich obecnej wartości nie spotyka się wcale, znajdujemy tu w przepysznych kryształach. Z pierwszych wspomnimy tylko o takich naprzykład realgarach i aurypigmentach w wielkich kryształach z Taj o wy i Nagyagu, z drugich o niespotykanym dziś letsomicie, z dawno nieistniejącej już kopalni Marianna w Siedmiogrodzie, którego tu aż pięć mamy okazów. O cenności tego minerału nadmienimy tylko, że okaz jego znajdujący się w uniwersyteckim gabinecie mineralogicznym, a pochodzący z zakupionej jeszcze przed 1830 rokiem kolekcji radcy górniczego Beckera z Drezna, oceniony był przez tegoż podówczas na 60 talarów. Ostatecznie zbiór mineralogiczny pozostały po zmarłym, stanowić może ozdobę najpierwszego muzeum europejskiego i byłoby niepowetowaną dla krajowej nauki stratą, gdyby zbiór ten przejść miał w cudzoziemskie ręce

Karol Jurkiewicz, Tytus chałubiński, wszechświat, 1889, nr 46, s. 730-731

UWAGI:

**należy uzupełnić o materiały archiwalne
wymaga dalszych kwerend**

OPRACOWANIE:

Autor opracowania:

Aldona Tołysz

Data sporządzenia karty:

2018-08-30

Wyjazdy studyjne w celu wykonania karty, daty:

xxx

METADANE* (wypełnia redaktor/moderator portalu)

TYTUŁ (Miejscowość-nazwa instytucji)	
LOKALIZACJA GPS	
KLASYFIKACJE	
DATA UTWORZENIA	
AUTOR WPISU/REDAKTOR/KOREKTOR	
RELACJE	
TAGI	
SYGNATURA	
PRAWA / LICENCJE	